

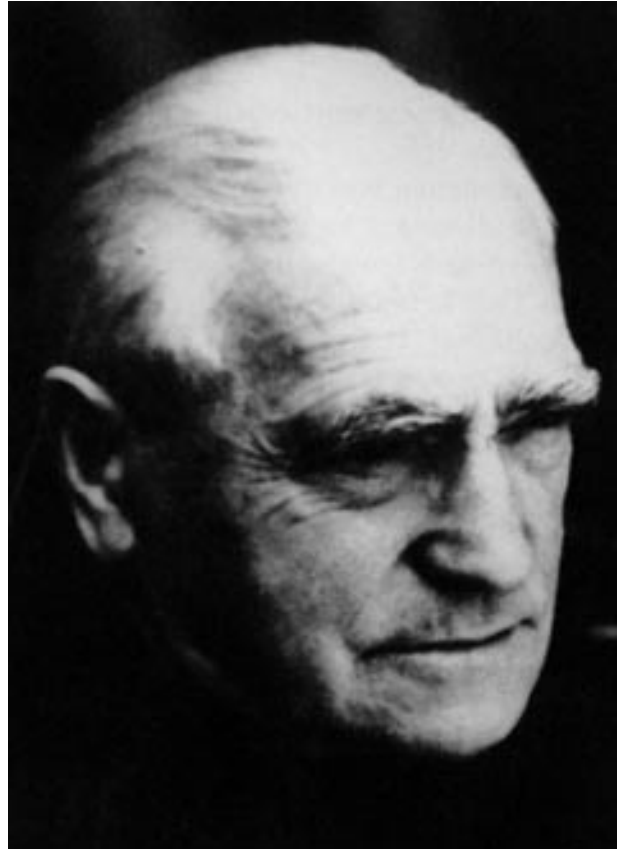
BEKE GYÖRGY

Háttérrel egy vers születéséhez

*...hogy hallgasson meg minket is az Úr
könyörgésünket magunkért mieinkért
szülőföldünkért és szülőházánkért
azokért, kik mint mi úgy beszélnek
azokért, akik másként szólnak
testvéreinkért, minden emberért
azokért, akik testvért látnak bennünk
azokért is, akik ellenséget
legyen erőnk és hitünk az imára
Európáért egész világot
Jövőnkért múltunkért
Az üldözöttért és az üldözőért
értük akik rettegnak
imádkozzunk béketűrésért
ha jobb arcunkat megütik
odatarthassuk a bal arcunkat
és ha azt is megütik imádkozhassunk
embert meghaladó türelemért
mely hasonlítson az ég türelméhez
mert jobb arcunkon
és bal arcunkon kívül
nincs más arcunk amit odatartsunk
Könyörögünk hogy kövessük a példát
a szeretet és türelem példáját
mely gyarló eszünk előtt bizonyítja
nincs hatalmasabb erő a szeretetnél....*

Bajor Andor ritkán írt verset, noha született költő volt. A most idézett versrészlet ünnepi alkalomra íródott, Márton Áron püspökké szentelésének ötvenedik évfordulójára. 1989-ben meghitt ünnepséggel akartunk megemlékezni az évfordulóról a kolozsvári Szent Mihály-templomban, ahol annak idején a felszentelés történt. Márton Áron akkor már majdnem egy évtizede halott volt, de példája, tisztelete elevenebb, mint életében.

Bukarestben ismerték Márton Áron sugárzó példáját, és megpróbálták eltörölni az emlékét is. Különböző eszközökkel elérték azt, hogy az ünnepség, amelyre ez a vers is íródott, nem valósult meg. Csak hét esztendő múlva, 1996 februárjában tartotta meg a kolozsvári plébánia a Báthory Líceumban az egykor betiltott emlék-ünnepséget. Akkor már Bajor Andor sem élt.

Márton Áron

Az eredeti ünnepségre készült műveket, Bajor Andor és Kányádi Sándor versét, Beke György és Fodor Sándor írását a változás után indult *Keresztény Szó* közölte 1990. február 11-i, első számában.

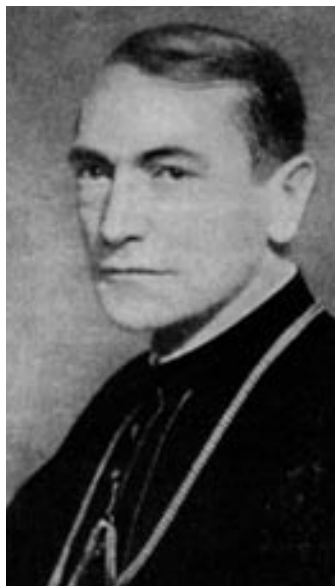
1938 decemberétől 1980 áprilisáig ült a gyulafehérvári püspöki székhelyben. Alig foglalta el magas tisztességét, kitört a második világháború, hozta a pusztítások, szörnyűségek, embertelenségek sorozatát, jött utána a moszkvai diktatúra, az istentagadás soha nem ismert arányaival és furfangos módszereivel, s mindez Erdélyben a kisebbségi magyarság fokozódó elnyomásával párosult. A szabad szólás üldözése, az anyanyelvű iskolák bezárása, püspökök, papok bebörtönzése és koholt vádakkal bíróság elé állítása, kivégzése, a templomjárás büntetése. Testvért testvérral fordított szembe az ármány, amely kifelé, a nagyvilág előtt a vallássza-

Márton Áron, az első világháború hadnagya

magyar újság egy „elfogott” levelet adott közre, amelyben György Lajos dr. kolozsvári professzor, a Bolyai Tudományegyetem prodékánja arra kéri Teleki Géza grófort, Teleki Pál fiát, az 1944-es moszkvai magyar fegyverszüneti küldöttség tagját, majd az ideiglenes nemzeti kormány miniszterét, hogy térjen vissza Erdélybe – a bécsi döntés után a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen tanított –, és itt álljon az „elégedetlenek élére”. Vagyis: döntsék meg a moszkvai rendszert. A levél igazi szerzői jól tudták, hogy ezzel súlyos csapást mérhetnek Áron püspökre, akinek György Lajos régi jó barátja volt, 1940-ig együtt szerkesztették az egyetlen romániai

Márton Áron püspökké szentelésekor

badság és az emberiség alköntösében parázdott.

Úgy gondolom, nyíltan kell beszélnem. Annál inkább, mivel írásos vallomások születtek erről a gerincroppantó próbáról. A román kommunista rendszer 1947-ben újabb ravasz kísérletet tett, hogy lejárássa a magyarok körében Márton Áron püspököt. A Magyar Népi Szövetség központi napilapja, a kolozsvári *Világosság*, majd nyomában majdnem valamennyi ma-

gyar pedagógiai folyóiratot, az *Erdélyi Iskolát*, és egyébként is, György Lajos volt az erdélyi egyházi felépítésben fontos szerepet játszó Katolikus Státusz elnöke.

Csakhogy a levél egyszerű hamisítvány volt, amelyet a tartományi pártbizottságon írtak. Balogh Edgár, a *Világosság* akkori főszerkesztője, a Magyar Népi Szövetség egyik irányadó ideológusa jóval később, 1986-ban a Magvetőnél kiadott emlékiratában – *Férfi-*

munka – elismerte, hogy dr. Takáts Lajos akkori nemzetiségi alminiszter Gyulafehérvárott utánajárt a levél ügyének, és minden kétséget kizáróan bebizonyosodott ennek hamis volta. „Lelkiismeretembe vág...”, mondja erről emlékiratában Balogh Edgár. Vagyis mert lapjában „nem tért vissza” a levélre, nem állt oda olvasói elé: magyarok, a hatalom szötte ezt a hálót, hogy Áron püspök essék csapdába. Balogh Edgár – állítólagos „lelkifurdalása” ellenére – maradt tovább a lap főszerkesztője, míg elvtársai börtönbe nem vetették, egészen máskért persze, a nagy „tisztogatások” idején. És dr. Takáts Lajos is össze tudta egyeztetni cinkos hallgatását kormánytagi mivoltával; még Balogh Edgár börtönét is elkerülhette...

Még évtizedekkel halála után is az elhallgatás börtönét szánták Márton Áronnak a bukaresti hatalom urai. Ravaszúsággal, majd nyílt erőszakkal akadályozták meg 1989 tavaszán, hogy a kolozsvári Szent Mihály-templomban, ahol fél évszázaddal előbb püspökké szentelték, egyáltalán megemlékezessenek az évfordulóról.

Mi indokolta Bukarest síron túl tartó haragját, rettetését?

Az, hogy Márton Áron népe és egyháza hűséges fiaként és vezetőjeként soha nem tért le a hűség, az emberség és a népszolgálat útjáról? Mikor 1940 őszén Észak-Erdély visszatért az anyaországhoz, kényelmes megoldás kínálkozhatott volna számára: a római katolikus népesség döntő többsége Észak-Erdélyben él (zömével a székelyek), tehát ésszerű, hogy a püspökség is átköltözzék Gyulafehérvárról Kolozsvárra. Túl azon, hogy ez kiszolgáltathatta volna a dél-erdélyi magyar katolikusokat Bukarestnek (talán a főváros renegát csángó püspöke alá rendelik őket), Gyulafehérvárral az erdélyi magyar történelmet adta volna fel, önszántából. Másként döntött. A katolikus teológiát költöztette át Kolozsvárra, ahová helynököt nevezett ki, és rendszeresen átjárt Észak-Erdélybe, a Székelyföldre híveinek meglátogatására, bérnálásokra és nyilván, a csíksomlyói búcsúkra.

Egyszerre két államban vállalta a cselekvés, helytállás és példaadás szolgálatát.

Bűne lett volna (az ateista hatalom szemében) az, hogy soha nem tántorodott el a maga humanizmusától, emberszeretetétől, igazságosságától? Történelmi példája ennek azóta sokszor emlegetett és jelentőségében az idők múlása nyomán mind jobban növekvő, a kolozsvári Szent Mihály-templomban, 1944. május 18-án tartott szentbeszéde.

Éppen két hónappal azelőtt szállták meg a német csapatok Magyarországot. Bábkormány Budapesten.

Májusban megkezdődik a zsidók gettókba hurcolása Észak-Erdélyben.

Pünkösöd vasárnapján ünnepélyes szentmise a kolozsvári nagytemplomban. Az itt látogatáson lévő Márton Áron mond szentbeszédet, majd papszentelés következik.

Tele a templom és környéke. Izgatottság az egész városban. Sokan emlékeznek még arra a szentbeszédre, amelyet Márton Áron a püspökké szentelésén mondott ugyanebben a templomban 1939-ben:

„A békesség az emberek között Isten dicsőségének és az azért való munkának következménye. Küldetésem szerint Isten dicsőségével együtt munkálnom kell és munkálni akarom a lélek békéjét és a lelkek megbékélését. A lélek békéjét, amit az egyes ember a szentségek vételében, Istenhez való viszonya rendezettségében és gyakorlatában talált meg. És a lelkek megbékülését, ami a lelkület közösségében, a Krisztusban való testvériség megértésében és vállalásában áll.”

Ennek a meggyőződésének erejével meg fog-e most szólalni Márton Áron? Jól tudja, hogy emberek százezreit, védteleneket fenyeget a kínszenvedés árnyéka.

Emelt hangon szólt a püspök:

„A felebaráti szeretet parancsának nyílt vállalása és érvényesítése ma inkább kötelességünk, mint a nyugalmas időkben... Az ádáz ellenségeskedés szívet tépő zúrzavarában, mikor a halálgépek félelmetes motollái nemzedékeket tépnek ki az emberiség testéből és sodornak bele az immár ötödik évben sötétben hömpölygő roppant halálfolyamba, amikor az emberiség örök értékei, az emberi szellem nagy lángolásainak, erőfeszítéseinek, hősi és szent fölszabadulásának emlékei égnek hamuvá és omlanak porba egyik napról a másikra, amikor a vihar ítéletes zúgásában népek reszketnek jövő sorsuk miatt, Krisztus papjának elutasíthatatlan kötelessége, hogy az igazság mellett kiálljon és az emberben – bármilyen hitet valljon és nyelvet beszéljen is – a testvérét nézze.

Kötelez erre, Tisztelendő Testvéreim, a keresztény cím, amelyet annyiszor használnak föl igen különböző értelmezéssel jelszó gyanánt. Aki a felebarátja ellen vét, veszélyezteti a kereszténység kétezer évi munkájának egyik nagy eredményét, az emberek testvériségének gondolatát. Nem keresztény, hanem pogány szellemben jár el s – akarva, nem akarva – csatlakozik azokhoz a törekvésekhez, amelyek fajokra, elkülönült társadalmi osztályokra és önző szövetkezésekre bontották, egymással szembeállították és kibékíthetetlen ellenségeskedésekbe hajszolták a népeket; aki a felebaráti viszonyt az emberek egyik csoportjától bármilyen megfontolások alapján elvitatja, magára vonja az ítéletet, hogy adott esetben őt

úgy tekintsek, mint »pogányt és vámost«, ami az Evangélium nyelvén törvényen kívüliséget jelent...

Végül kötelez, Tisztelendő Testvéreim, utolsó, alkuhatatlan kincsünk: a népünk becsülete. A nép mindenütt az igazságos jogon, a mindenkire egyformán alkalmazott törvényeken és a mindenki iránt megnyilvánuló szereteten felépülő rendre vágyik, mert veleszületett jóérzékével és időtlen tapasztalataiból tudja, hogy ez adja meg életének azt a biztos keretet, melyben magáért, családjáért és a közösség javáért is nyugodtan dolgozhatnak...

A csíkszentdomokosi templom falán Márton Áron püspök portréja. Az előtérben Horvát Antal esperes.

Értesültem, hogy híveim az egyházmegye legkeletibb határától kezdve mélyesleges megdöbbenéssel fogadták az ismert személyiségek szabadságának korlátozásáról és bizonytalan sorsáról elterjedt híreket. Ugyanúgy aggodalommal kísérték a zsidók ellen az utóbbi időkben végrehajtott intézkedéseket. Örömmel hallottam híveimnek ezt az erkölcsi felfogását, véleményét és ítéletét, és főpásztori büszkeséggel említem föl, mert ez a széles tömeg felfogása, véleménye és ítélete, s egyúttal öröndetes jele annak, hogy az igazi katolikus szellem mélyen benne gyökerezik és ma is eleven erőként él népünk lelkében.”

Ismételten hangsúlyozta Áron püspök, hogy bűnnek tartja, ha „az emberekben az emberi személy méltóságát megalázzák és embereket jogaikban vagy emberi jogaik védelmében korlátoznak a véleményük vagy a valósi mivoltuk miatt”.

De nem elégedett meg ennyivel. Úgy érezte, hogy szentbeszédén kívül hivatalos formában is meg kell fogalmaznia tiltakozását. Azonos szövegű levelet küldött a Kolozs megyei Főispáni Hivatalhoz és a Kolozsvári Rendőrkapitánysághoz:

„Tegnap értesültem, hogy »zsidó« címen az elmúlt

napokban összegyűjtött zsidókat és keresztényeket el fogják szállítani. Amit az ilyen szállítmányok kezeléséről és jövő sorsáról mondanak, az ember nem tudja megdöbbenés és mélyes megrendülés nélkül hallani.

Kötelességeim visszahívnak munkahelyemre, Romániába, de emberi, keresztény és magyar kötelességemnek tartom, hogy visszaindulásom előtt az illetékes hatósági tényezőket szeretettel és Isten nevében kérem, hogy az embertelenséget akadályozzák meg, vagy ha erre nem képesek, ne működjenek több ezer ember elpusztítására irányuló cselekményben közre.

Ezekben a végzetes napokban minden felelős embernek éreznie kell, hogy nemzetünk sorsa és vele együtt mindnyájunk sorsa is Isten kezében van, nem lehet tehát Isten bosszúállását magunk fejére hívnunk olyan bűnök elkövetésével, amelyeket a katekizmus az égbekiáltó bűnök közé sorol, s amelyeknek földi megtorlása a tapasztalat szerint nem marad el.”

Külön levélben fordult Sztójay Döme miniszterelnökhöz és Jaross Andor belügyminiszterhez. Utóbbi levélben a most is kisebbségben élő magyar szólt a tegnapi szlovákiai magyar kisebbségihez, aki szülőföldjén 1938 előtt jogvédő küzdelmével vívott ki elismerést magának.

„Annál nagyobb a megdöbbenésünk, hogy bár meggyőződéses katolikus embernek ismertük Önt, most az intézkedéseiben nemcsak hogy nem keresztény, hanem az emberiség színvonalát sem éri el. Tisztelettel, de a szónak minden súlyával kérem, hogy legutóbbi intézkedéseit azonnal vonja vissza, vagy ha ezt nem teheti, azonnal nyújtsa be a belügyminiszterségről való lemondását.”

Tisztában volt vele a püspök, hogy fellépésének mi lehet a következménye. Nem is maradt el. dr. Baráth Béla pápai prelátus volt akkor a Szent Mihály-templom plébánosa. Mikor 1974-ben erről beszéltem vele, elmondta, hogy a pünkösdi ünnepek elmúltával behívták a rendőrkapitányságra. A városban közben nagy visszhangot váltott ki Márton Áron szentbeszéde, és ez a visszhang semmiképpen sem volt a hatóságok kedvére. Márton Áront kiutasították Kolozsvárról.

Útja az országhatárra, a Feleki-tetőre jelképes menet volt. Gyalog vágott neki a hegyoldalnak. A kolozsvári papok és egyházmegyei tanácsosok elkísérték, hogy ilyképpen is együttérzésüket fejezzék ki a püspök iránt. Az úton hívek is csatlakoztak hozzájuk. Egészen az országhatárig együtt mentek, ott el kellett válniuk. Autó várt ott Áron püspökre, amelyik Gyulafehérvárra vitte.

„Nem felejtettem, amint súlyos keresztet vivő megpróbált emberként gyalogosan ment fel a hegyre.”

Jaross Andor magatartásában a kisebbségi humánum elárulását fájlalta Erdély kisebbségi magyar püspöke. Azt az erkölcsi erőt árulta el a hajdani felvidé-

ki politikus, amely megtartó és oltalmazó ihlet volt mindvégig Márton Áron hosszú szolgálata alatt. A háborús viharban megismert eréllyel és határozottsággal védelmezte az erdélyi magyarságot a Groza-féle ámitások, becsapások, hazugságok korában, majd a nyílt párt-diktatúra évtizedeiben. Mikor az erdélyi magyar közéletet

Márton Áron gyimesi csángók között

a hamis illúzió béklyózta le, Márton Áron 1946. január 28-án hosszú levélben fordult dr. Petru Groza miniszterelnökhöz, amelyben feltárta a kisebbségi magyarság minden valós sérelmét, és kifejezte reménységét a demokratikus kibontakozásban.

Ez a beadvány ragyogó bizonyága annak, hogy Márton Áron mennyire benne élt az erdélyi magyarság mindennapjaiban, ismerte minden gondját, szívén viselte minden fájdalmát. Egy jövő történetíró számára nem lehet elképzelni sem ennél teljesebb forrásanyagot. Ugyanakkor minden gond és méltánytalanság élő cáfolata volt a Groza-kormány és a szolgálatában álló Magyar Népi Szövetség derűs állításainak. Hiszen az erdélyi magyarság számára az 1944. augusztus 23-i fordulatot követő kibontakozás újabb sérelmek halmazódását jelentette. A magyar vezető rétegek tagjainak internálása, a Maniu-gárdának nevezett önkéntes, félkatonai alakulatok sorozatos gyilkosságai a Székelyföldön, a háborúból így vagy úgy megszabadult magyar katonakötelesek gyűjtőtáborba hurcolása. Innen csak

akkor szabadulhattak, ha megtagadták hitüket, és áttértek az ortodox vallásra. Erélyesen tiltakozott a püspök az erőszakolt prozelitizmus ellen, amely ellenkezik a legelemibb emberi jogokkal és a vallásszabadsággal. Kormányzati ígérek ellenére folytatódott a magyar kisemberek vagyonának elkobzása azon a jogcímen, hogy a tulajdonosok háborús bűnt követtek el. Miben állt ez a bűn? A háború idején átszöktek Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe, hogy ne vigyék ki a frontra őket. Hivatalosan is tervbe vették egyes erdélyi városok erőszakos románosítását, vagyis a magyar lakosság kitelepítését. Kolozsvár etnikai összetételét úgy kívánták megváltoztatni a bukaresti hatóságok, hogy 24 ezer magyart télvíz idején kiűztek volna otthonából, ha nem lépnek fel erélyesen ez ellen. Vontatottan javult a magyar közoktatás helyzete, noha törvények születtek erre nézve.

Befejezésül így összegezzem a gyulafehérvári püspök: „A papi hivatásom arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérlegeljem. A román fennhatóság alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi követelményeknek, melyeket az Egyesült Nemzetek alapokmánya a békés együttélés rendező elveiként megjelölt. És ha a nemzetek közötti békét őszintén akarjuk előmozdítani, úgy gondolom, a kibontakozás útját ebben az irányban kell keresnünk. Ezért voltam bátor ezt a legkényesebb kérdést Nagyméltóságod előtt leplezetlen nyíltsággal felvetni, s arra kérem, hogy őszinteségemet ne vegye rossz néven.”

Dehogynem vette rossz néven! Talán nem is annyira maga Petru Groza, aki egyszerű báb volt a moszkvai kommunista vezérek kezében – a három legfőbb vezetőből kettő onnan érkezett, szovjet katonai repülőgéppel –, inkább a pártvezetés. Áron püspök további sorsa a nyílt és titkos lejárás, püspöki körútjainak akadályozása. Majd 1949-ben elkövetkezett a bebörtönzése is. Letartóztatása hasonlított egy detektívregény fordulatához. Groza miniszterelnök Bukarestbe kéréte tárgyalásokra, de útközben az állambiztonság emberei szabályszerűen elrabolták, és fogságba hurcolták. Groza pedig másnap nemzetközi sajtóértekezleten jelentette be, hogy a vallásszabadság teljes mértékben biztosított Romániában.

Amaz 1944 pünkösdjén, mikor erélyesen tiltakozott a zsidók deportálása ellen, a felszentelt új papokat ezzel az útravalóval engedte el szolgálatukra:

„Kedves Fiaim, két hónappal ezelőtt, amikor a szerpapságot adtam föl nektek, azt mondtam: lehet, hogy a vértanúságra avattalak föl titeket. S ezt megismétlem most is: lehet, hogy üldöztetéseket kell elszenvednetek; lehet, hogy gúnyolni és sárral fognak megdobni; lehet, hogy hála és elismerés helyett hálátlanság lesz a

fizetségtek. De a szent hivatalunkkal járó kötelezettségek teljesítésétől nem riaszthat vissza sem börtön, sem emberi tekintetek. Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és börtön nem szégyen, hanem dicsőség.”

Jóslata elsők között rajta teljesedett be!

Hatévi nehéz börtön, Románia leghírhedtebb tömlöceiben. Ez a méltóságérzet és a humanizmus igazi próbája: ártatlanul szenvedni, rágalmakat, megaláztatásokat eltűrni, krisztusi alázat és szelídség kell hozzá. A romániai görög katolikusok titkos metropolitája a diktatúra időszakában Alexandru Todea volt, 1990-ben II. János Pál pápa megerősítette érseki rangjában, két év múlva pedig bíborossá kreálta. Három évet együtt ült Márton Áronnal Máramaroszigeten.

– Igazi testvérként viszonyult hozzánk mindig – monda, mikor 1989 nyarán szászrégeni lakásán felkerestem. – Mi betiltott egyház voltunk, de Áron püspök utasítására a görög katolikusokat mindenütt befogadták a római katolikus templomokba. Maga a püspök bebörtönzése előtt újra meg újra tiltakozott a görög katolikus egyház kegyetlen betiltása ellen.

– *És a börtönben milyen élményeket szerzett a magyar püspökről?*

– Cellatársak voltunk, egészen Márton püspök szabadulásáig. Örök példa marad számomra mint pap, mint ember és mint magyar. Zokszó nélkül végzett a börtönben minden piszkos munkát, soha nem fogadott el kivételezést rabtársaitól, nem haragudott senkire, szent emberként megbocsátott a kínozónak is.

Hat év múlva, 1955 februárjában a nemzetközi nyomás hatására, meg hogy Románia szebb arcot mutasson a nagyvilágban, Márton Áron börtönbüntetését a román nemzetgyűlés elnöksége felfüggeszti. Hazatérése után újabb próba várja egyházmegyéjében. Fogsága idején az állami beavatkozás erőszakkal, fenyegetésekkel, csalásokkal elérte, hogy úgynevezett „papi béke-mozgalom” jöjjön létre. Noha az ide tartozó lelkészek száma nagyon kevés volt, azok is megfélemlített, kiszolgáltatott emberek, a „békepapság” valójában az egyház alapjait támadta, a Vatikántól való alárendeltséget lazította, a római katolikus értékeket rombolta, és súlyos károkat okozott az egyházi életben.

Mit tesz Áron püspök az engedetlenekkel? Az állami hatóságok talán azt várták, hogy eltávolítja őket az egyházból, a papságból, és akkor ezekkel az emberekkel akár „ellenegyházat” is létrehozhatnak. Mindenképpen az egyházi fegyelem megtörését szerették volna látni. Márton Áron mélységes humanizmusa más utat választott. Behívta megtévesztett papjait Gyulafehérvárra, elmondta, hogy milyen vétségbe sodródtak, majd

megbocsátást hirdetett. Papjai, akik szorongva jöttek Fehérvárra, bűnbánatot tartottak, és megkönnyebbült lélekkel indultak haza parókiájukra.

Miközben a kelet-közép-európai szovjetizált országokban az 1989-es rendszerváltásig fennállott a békepapok szervezete, lapjaikkal, tántorgásaikkal, Erdélyben többé soha senki kísérletet sem tett a szakításra.

Úgy mondják a visszatért papok, hogy Márton Áron hatalmas tekintélye adta vissza a bátorságukat, önérzetüket, hivatástudatukat.

A gyulafehérvári székesegyház búcsúja és Márton Áron püspök halálának 25. évfordulói ünnepsége, 2005. szeptember 29.

Ez a tekintély mutatkozott meg a szabadulása után tett bérmakörútjain. Óriási tömegek ünnepelték mindeütt, különösen a szülőföldjén, Csíksban. Körlevelei a lelkek nevelését végezték mindenütt. Bukarestet megrettentette ez az őszinte népszerűség. Áron püspököt tíz év szobafogságra kényszerítették. A hajdani fejedelmi várban lévő püspöki palotát csak akkor hagyhatta el, ha az egészen közeli székesegyházba ment misézni. De nincs elszigetelve, híveinek sokasága keresi fel, és jönnek nemcsak katolikusok, hanem más vallások magyar hívei is. Valóságos ökumenikus egység alakul ki alakja körül.

Márton Áron lassan az egész erdélyi magyarság igazi népi vezetőjévé válik.

Jó példát adott erre az 1977-es romániai népszámlálás. A bukaresti pártfőnökség elhatározta, hogy megtöri a közel kétmillió magyar egységét. A népszámlálási íveken négyféle nemzetiségi kategóriát tüntettek fel a magyarok számára: magyar, székely, csángó és ungar. Ravasz ötlettel arra számított a román államvezetés, hogy a székelységükre büszke csíkiak, háromszékiek, udvarhelyszékiek a „székely” rubrikába íratják be magukat, s így mindjárt leválik a magyar közösségről jó fél millió székely. Áron püspök körlevelében hívta

fel hívei figyelmét arra, hogy legyenek óvatosak, ne eszenek csapdába. Ő maga is székely, de ez csak egy szín, egy árnyalat a magyar nemzet egészében. Az öntudatos székelyek és csángók is magyaroknak fogják vallani magukat.

És így is lett. Talán ezer „székely” jelent meg a népszámlálási összegezesekben, a tényleges 600 ezer helyett. Márton Áron óvó figyelmeztetését megjegyezték maguknak a székelyek. De Háromszék és Udvarhelyszék jelentős részén a székelyek nem római katolikusok, hanem reformátusok és unitáriusok. Hozzájuk nem juthatott el a püspöki körlevél. Mégis tudtak Áron püspök üzenetéről, és megfogadták a tanácsát. Miként értesültek ezek a nem katolikus székelyek? A lelki összetartozás titokzatos útjain, a nemzeti öntudat hajszálgyökerein. És egész Erdély megértette, hogy nemcsak népszámlálás folyik, de népszavazás is a jövőről.

Kisebbségi nép püspöke volt, tudta, hogy az ebből a helyzetből könnyen következő kisebbségi érzés a magyarság legfőbb ellensége. Humanizmusa a népek egyenlőségének és közös szabadságának eszménye volt mindenkoron.

Kisebbségi magyar püspök volt, aki jól tudta, mert végigszenvedte: a kisebbségi sors örökös hátrány és kétszeres küzdelem. Kisebbségben hitelt, igaz hitet, lélekből sugárzó fényt az egyháznak újra meg újra meg kell szereznie, ki kell harcolnia magának. Személye egyesítette a népet egyházával és egyházát népével. A népben megújulás és a megtartó hagyományápolás szelleme költözött be vele a gyulafehérvári püspöki palotába. Székely parasztcsalád sarja, aki fiatal korában éppen úgy kaszált, kapált, erdőlt vakációzó diákként, majd leszerelt, a frontról hazajött katonaként – hadnagyi rangot ért el az első világháborúban –, mint valamennyi őse századokon át, az Egyesekőnek nevezett sziklafok lábánál, Csíkszentdomokos határában.

Válhatott volna belőle szobájába zárkozó tudós, minden adottsága megvolt hozzá. Erdély püspökei közül sok tudományos ember, filozófus, történész, könyvtáralapító vagy csillagvizsgálót patronáló főpap volt idők rendjén. Márton Áron is püspöksége előtt folyóiratot szerkesztett Kolozsvárott, az *Erdélyi Iskolát*, és ebben névvel meg névtelenül írásainak százait jelentette meg. Mindegyik alapos műveltségre, elmélyült gondolkodásra és felelősségvállalásra vallott. Minden tudást, amit megszerzett, híveinek, népének, embertársainak akart visszajuttatni.

(Az Európai Utas 43. (2001/2) számában megjelent írás bővített változata.)